

NATUURGEBIED 'T ZWANENBROEKJE

www.zwanenbroekje.nl

't Zwanenbroekje is een particulier initiatief, in 1992 gestart, waarbij landbouwgronden werden omgezet in natuur. De overheid wil natuurbeheer door particulieren stimuleren. 't Zwanenbroekje is hiervan een voorbeeld. Bij de inrichting van het gebied wordt gestreefd naar een zo groot mogelijke variatie passend bij het landschap, zodat zoveel mogelijk planten en dieren zich er thuis kunnen voelen. Het gebied vormt een stapsteen in de ecologische verbindingszone door de Ooijpolder tussen de stuwwal bij Ubbergen en de uiterwaarden langs de rivier de Waal. 't Zwanenbroekje werkt samen met het IVN, afdeling Rijk van Nijmegen

Educatie

Basisschool kinderen en techniek

Voor het derde schooljaar op een rij bezoekt Vrije School De Meander uit Nijmegen 't Zwanenbroekje. En niet zomaar met een middagje op excursie door ons mooie gebied. In september 2013 is voor klas 5 (groep 7) het 'Technieklandje' van start gegaan. Dit schooljaar komen er twee groepen om en om; gecoördineerd door Saskia Kroese.

Het idee was kinderen met hun zintuigen te laten leren in de echte wereld. Doel is hen te laten ervaren dat techniekonderwijs spannender met volop actie en avontuur is en veel leuker dan leren van papier. Ook om te voldoen aan de wettelijke voorschriften voor techniekonderwijs.,

De kinderen komen in augustus voor het eerst op hun 'Technieklandje', een naam die ze zelf bedacht hebben. Altijd is er een groep enthousiaste ouders die meefietst en de verschillende activiteiten begeleidt. Beheerder Hans Maertens biedt hen een stuk (groen) land aan, waar verder niets is dan groen. Als de kinderen wat willen, dan moeten ze zelf de handen uit de mouwen steken, als een echte Robinson Crusoe's. In de zomer is het mooi weer, er is van alles om te verzamelen en kun je van de zon genieten. Maar als het slechter weer wordt en het herfst wordt en de winter nadert verandert zo'n stuk groen land in een bruin land. Een fietstocht vanuit school is dan geen pretje, je hebt een regenpak nodig en warme kleding, laarzen zijn een must op grond waar de plassen blijven staan en de dikke klei verandert in een dikke moddersoep. Dus is het zaak om vuur te maken, een onderkomen te bouwen, iets te eten te maken met planten uit de natuur, zelf een wc te bouwen. Op een dag in maart 2016 brandt het vuur; een groep zoekt eetbare planten zoals nu brandnetel, madelief en hondsdrif om soep mee te maken. Ieder week staat er iets anders op het menu, altijd

met een of meerder ingrediënten uit de natuur. Een prachtige hut, gebouwd van zelf gezaagd wilgenhout, gevlochten wilgentenen en zelf gesneden riet uit het moeras verrijst.

De groepjes waarin de klas wordt ingedeeld hebben elke week een andere activiteit, zodat ze allerlei aspecten van samenwerken en ontdekken meemaken: drinkbaar water uit de grond, een bakoven maken, een pijl en boog gebruiken, eten zoeken, wilgentenen knippen, riet snijden alles samen netjes weer opruimen zodat het landje weer netjes is bij het vertrek. En elke week struint er een groep door het hele gebied om te zien en horen wat er groeit en wie de bewoners zijn...Reeën hebben we al gezien, de bevers hebben hun burcht gemaakt en knagen wilgen om, dassenharen in het prikkeldraad...; er valt veel te ontdekken! En de natuur bepaalt wat we doen, ontdekken en beleven, heerlijk onvoorspelbaar en vooral waarvan we kunnen genieten

Activiteiten in het technieklandje

Excursies en onderzoeken

Ongewervelde zoetwaterdieren

Vijf enthousiaste KNNVers onderzochten op 19 augustus 2015 de macrofauna in de grote poel op ons educatierrein. Na een korte inleiding op de wijze van vangen en determineren ging men aan de slag. Met schepnetten en appelmoeszeefjes vingden de deelnemers waterdieren, brachten ze in witte bakken en gingen deze vervolgens determineren. We gebruikten algemene en eenvoudige tabellen, waarmee we de dieren alleen in grote systematische groepen konden indelen; determineren tot op soort is voor ons als amateurs niet mogelijk.. We vonden o.a. enkele waterroofkevers, rugzwemmers, haftenlarven en libellenlarven, een waterschorpioen, muggenlarven, watermijten, een

waterroofkever, poelslakken, erwtenmossels, schijfhoornslak, slijkvlieg-larve, bloedzuigers-2 typen, vijverloper en driedoornige stekelbaars. Natuurlijk was dit geen grondig onderzoek. Het doel was waterdieren leren kennen en een globaal beeld van de dieren in de poel te verkrijgen.

Insectenrijk Zwanenbroekje

Onder leiding van Harm Alberts hebben IVN/KNNV-insectenliefhebbers in de nachten van 03/04 en 05/06 juli 2015 insecten op 't Zwanenbroekje verzameld en later met behulp van de gemaakte foto's gedetermineerd. Zo werden 93 soorten motten en vlinders, 17 keversoorten, 10 soorten snavelinsecten, 3 haften, 3 kokerjuffers en een spin gevonden. De waarnemingen zijn op waarneming.nl gezet.

Bos en natuurbeheerstudenten ontwikkelen een streefbeeld

In het najaar van 2015 hebben vijf deeltijdstudenten van de opleiding Bos en natuurbeheer van de Hogeschool Van Hall-Larenstein een afstudeeropdracht op 't Zwanenbroekje uitgevoerd. De vraag van ons was hoe het nieuw verworven terrein, te weten de Tweede Langkamp, bij ons bekend als het paardenweitje het beste ingericht kon worden, rekening houdend met de mogelijkheden van het totale Zwanenbroekje-gebied. De studenten hebben in maart een uitgebreid rapport met veel bijlagen geproduceerd. In januari 2016 verzorgden zij voor alle vrijwilligers van ons terrein een presentatie.

Het rapport bevat een groot aantal aanbevelingen. Allen gericht om de natuurwaarden in ons terrein te verhogen; e.e.a. rekening houdend met de mogelijkheden qua bodem en terreinopbouw, financiën, juridische obstakels en mankracht. Deze verschillende aspecten werden uitgebreid onderzocht en beschreven. Als maat voor natuurwaarde kozen zij ervoor het aantal soorten bijzondere planten en dieren te verhogen; daardoor zou dan tevens de biodiversiteit van het gebied worden begunstigd.

Zij bevelen ons aan een ander maaieregime te voeren, geven adviezen voor bestrijding van de pitrus, aftappen van de grote beek om de poelen en moerassen van goed bronwater uit de zuidelijk gelegen stuwwal te voorzien, verwijderen van rasters voor een groter graasgebied en uitbreiding van de riet moerassen. Voor elk terrein apart hebben ze bekeken wat de mogelijkheden ervan zijn en hoe die te bereiken.

Binnen het Zwanenbroekje-team moeten we het onderzoek nog uitgebreid bespreken en bekijken wat we ermee kunnen doen.

Bezoek van aanstaande leraren biologie en aardrijkskunde(Ben)

Studenten van de 2^e graads lerarenopleiding biologie en aardrijkskunde van de hogeschool Arnhem-Nijmegen bezochten op 16 februari 2016 het gebied. Dit in het kader van de minor Veldwerk en landschap. In deze minor bekwamen zij zich extra in de mogelijkheid om met leerlingen-VO veldwerk te verrichten. 't Zwanenbroekje werd bezocht opdat de studenten ontdekken wat er allemaal komt kijken bij het omvormen van landbouwgrond naar natuur. Twee van onze vrijwilligers leidden de

studenten in twee uur rond en beantwoordden de vele vragen. Na de rondleiding knipten zij wilgentenen voor de lagere schoolleerlingen die op een stukje terrein in het kader van hun project Techniek(Technieklandje, zie hiervoor) hutten gaan bouwen.

Studenten bio en aardrijkskunde op excursie

Onderhoud en projecten

Je blijft bezig op het Zwanenbroekje

Wanneer je op het Zwanenbroekje werkt weet je dat sommige werkzaamheden steeds maar weer terugkomen. Elk jaar wordt in het rietmoeras gezocht naar jonge opkomende elsen en wilgen om deze zo vroeg mogelijk te verwijderen. We willen namelijk niet dat het hele moeras vol bomen groeit. Steeds gaan we knotten en snoeien; er moeten zichtlijnen blijven om het hele gebied te overzien. Maar snoeien betekent ook afvoeren naar een van de vele takkenwallen op het terrein. Ook wordt er ook elk jaar opnieuw aangeplant. Op dit moment houden we de schapen en runderen op het terrein en van elkaar gescheiden door middel van rasters van prikkeldraad. Uiteindelijk willen we al deze rasters vervangen door natuurlijke scheidingen van mei- en sleedoorn en andere struiken. Voor het zover is echter moet de bestaande afrastering elk jaar gecontroleerd en gerepareerd worden.

Maar soms komen dezelfde werkzaamheden iets te vaak terug. Het afgelopen jaar hebben we een van de rasters, liefst driemaal geplaatst. De eerste maal ging het om vervanging van een bestaand raster. Toen bleek ons echter dat het Waterschap bij het schonen van de aangrenzende sloot al het plantafval plus de bijbehorende modder gewoon op het prikkeldraad gooide (zie foto). Het hek moest dus een stuk naar achteren. Dit leverde wat gemor op onder de vrijwilligers maar het gebeurde. Helaas vonden we toen de kadastersteen (zie pijl in foto rechts) die de grens aangaf tussen het terrein van het Zwanenbroekje en het deel dat aan de provincie toebehoort . Toen moest het raster dus nog een keer naar achteren.

Rommel van het waterschap op de rasters

De kadastersteen zie de pijl

Knuppelpad als weg door het moeras

Elk jaar staat zuidelijke deel van het weiland oostelijk van het evenementenplein, de Haverkamp, verder onder water; meer dan 25 cm hier en daar. De regen verdwijnt niet meer en zelfs zomers is het nat. Je kunt er wegzakken tot boven de knie en krijgt soms maar met moeite je laars terug. Lastig voor ons en ook voor de koeien. Er is veel minder voor hen te eten. Hoe kan dat?

De eigenlijke reden weten we niet. Wel is bekend dat het waterschap het peil van 't Meertje heeft verhoogd. Bovendien zakt door de zware komklei het regenwater niet weg. Komt hier soms meer kwel naar boven? Want overal zien we olieachtige laagjes op het water, een indicatie voor kwel. Dit bacterielaagje kan ontstaan door het hoge ijzergehalte van kwelwater. Maar kan kwelwater wel door de dikke kleilagen heen komen? We weten het niet, maar het wordt steeds natter.

Je kunt er zelfs met laarzen bijna niet meer door. Ook de koeien zakken diep weg. Ze verdragen beter diepere modder dan wij in onze laarzen, maar er is een grens. Ze gaan toch liever over een pad van het ene weiland naar het andere. Zo ontstond de noodzaak van een weg door het moeras. Hoe maak je een weg door een moeras?

We hebben het proefondervindelijk moeten leren. Alleen een dijk van zand aanleggen is niet genoeg: het zand drijft weg in de modder. Overal in de uiterwaarden vind je wegen op een kade of lage dijk, meestal van klei. Klei opscheppen en vervoeren is zwaar werk. Als je dat probeert, krijgt je respect voor die middeleeuwse boeren, die al die dijkjes hebben aangelegd. Een oude middeleeuwse techniek is om zand te storten tot net boven het water, stammetje er op leggen en dan weer afdekken met zand. Zelfs de Romeinen deden het al zo (maar dan met boomstammen). Het zijn natuurlijke materialen, in overvloed aanwezig. Het werkt. Een groep vrijwilligers meende dat ze sneller klaar waren als ze de stammen in de lente van het pad legden. Dat hele stuk is uit elkaar gedreven en onder water verdwenen. Ook gingen te korte knuppels aan de zijkant omhoog staan door de druk van de koeienpoten. We hebben proefondervindelijk moeten leren,

Het pad ligt er, we kunnen weer gewoon naar de overkant. (zie de foto) Ook de koeien gebruiken het pad als verbinding. . Er moet nog een tweede laag zand overheen. Dat gaat beter als de ergste nattigheid voorbij is. En onderhoud zal jaarlijks nodig zijn.

Het "nieuwe"knuppelpad

Dood in 't Zwanenbroekje: Essen sterven op het Zwanenbroekje

Heel ons land kampt sinds 2010 met essentak sterfte. In sommige gebieden zijn de essen zelfs geheel afgestorven. Ook het Zwanenbroekje is getroffen: we schatten dat in totaal 15 essen zijn aangetast. Erg jammer omdat deze inheemse boom (*Fraxinus excelsior*) een belangrijk onderdeel is van het bomenbestand op ons kleine natuurgebied. Hij werd vroeger vaak door boeren aangeplant omdat het hout voor allerlei dingen handig te gebruiken is. Het hout is taai en sterk. Er konden bijlen en spades van worden gemaakt, maar ook meubels en trappen. Als hakhout kon de boom generaties lang meegaan. Er bestaan in Nederland nog essen van 300 jaar oud.

De essentaksterfte wordt veroorzaakt door een schimmel, de *Chalara fraxinea*. Opvallend is dat er tussen de essen een groot verschil bestaat in de vatbaarheid voor deze ziekte, die waarschijnlijk genetisch bepaald is. Je zou dus zoveel mogelijk de zieke exemplaren moeten verwijderen, waardoor op den duur alleen de resistente exemplaren overblijven. Op 't Zwanenbroekje zijn we iets voorzichtiger te werk gegaan. De infectie komt namelijk via de takken en groeit dan naar binnen. Door de geïnfecteerde takken te verwijderen zou het rooien van de hele boom misschien niet nodig hoeven zijn. Bij bomen die op alle takken waren besmet zijn deze geknot. De tijd zal leren of dit een verstandige strategie is.

Een afgestorven Es

Overig

In memoriam Riet Lottin Samé-Evers: vrijwilliger

Juli 2015 overleed onze vrijwilliger Riet Lottin..

Zij was meer dan 10 jaar betrokken bij 't Zwanenbroekje. Jarenlang heeft ze zich actief ingezet: vlechten, vlotjes maken voor de zwarte stern en niet te vergeten haar moestuin bij de schuur Elk jaar

voorzag zij ons van uiteraard onbespoten groente . Kinderen van de basisscholen die op bezoek waren leerde zij met de riettenen mandjes maken..

We zullen Riet ontzettend míssen, het grijze koppie tussen de wilgen of in haar moestuintje bij de werkschuur. Riet is 70 jaar geworden